

**APUNTS SOBRE LES CARACTERÍSTIQUES DE
L'IDEARI DEL DOCTOR AUGUST PI I SUNYER
I EL SEU PARALLELISME AMB EL DE
RAMON TURRÓ**

per

RICARD VILARDOSA I CORMINAS

Llicenciat en Filosofia i Lletres

1

Si dins el camp estrictament científic Ramon Turró i August Pi i Sunyer ens ofereixen un evident parallelisme, no és menys cert que, moguts ambdós per una similar actitud heurística i didàctica, aquest també es perllonga en llur visió de la filosofia.

Tres raons poden justificar la nostra asserció anterior. La primera pot ésser motivada per l'habitual dedicació a qüestions filosòfiques, i partint d'una determinada orientació, dels nostres homes de ciència; alternar la pròpia especialitat científica, preferentment la medicina, amb la filosofia és un fenomen freqüent al segle XIX, estimulat per dissemblants factors, com l'hipocratism, l'ensenyança filosòfica en la formació mèdica, el coneixement dels nous corrents ideològics i la tasca de les Acadèmies de Medicina, ¹ caracteritzat generalment per una tendència empirista, que obliga el pensament a prendre una estructura i una coherència semblants a la necessària per les matemàtiques o els treballs de laboratori, i d'àmbit reduït.²

La segona podria ésser determinada pel mestratge de Ramon Turró en la tasca intel·lectual d'August Pi i Sunyer, deixeble seu en moltes activitats, com les que portà a terme a l'Institut de Fisiologia i a la Societat de Biologia.

La tercera raó que podria fonamentar llur activitat comuna seria causada per la situació de l'home de ciència que ha obtingut unes conclusions útils al pensament humà i es limita a exposar-les.³ I creiem que, en el cas present, aquesta raó és la de més pes, majorment quan és el resultat d'un conreu seriós i sistemàtic de problemes específics.

2

No haurà sobtat ningú que ens referíssim a ideari filosòfic respecte al primer, perquè la seva obra en aquest sentit és ben coneguda de tothom; amb tot, si observem la seva trajectòria intel·lectual, constatarem que des-

prés d'un primer període de polèmica i de sospesament, que acaba el 1883, quan el doctor Jaume Pi i Sunyer guanya la càtedra de Patologia General de la Facultat de Medicina de Barcelona, i s'associa a les seves activitats, Turró es converteix en un investigador que s'especialitza en els estudis de caràcter biològic, que el portaran gradualment, cada vegada més sovint, a partir del 1909, i en un tercer període, a examinar problemes d'índole filosòfica, fins a tal punt que es convertirà en un dels seus més destacats conreadors.⁴

No s'esdevé pas així en allò que pertoca al doctor August Pi i Sunyer, que en aquest sentit és gairebé desconegut, però les circumstàncies són similars, i, bé que el seu fort és sempre la fisiologia, la natura d'alguns dels seus treballs ens permet d'incloure'l dins el grup de metges filòsofs del nostre temps; recordem *El problema clínico*,⁵ *Crítica d'un llibre de G. Pittaluga*,⁶ *La unidad funcional*,⁷ *Los mecanismos de la correlación fisiológica*,⁸ *El hambre de los pueblos*,⁹ *Los fundamentos de la fisiología*,¹⁰ o, especialment, *Filosofia i ciència experimental*,¹¹ etc. Ell mateix ens fonamenta la seva actitud en dir-nos: «L'home de ciència que no es tanca en la contemplació del fenomen sense relacionar-lo ni treure conseqüències d'aquestes relacions, fa filosofia de primera classe».¹²

3

Les observacions fetes anteriorment ens porten tot seguit a l'anàlisi de llur propedèutica: l'abast de les relacions entre ciència i filosofia i la interpretació d'aquesta última.

Segons Turró, no hi ha discrepància entre ciència i filosofia, perquè ambdues tenen com a fonament comú la realitat externa, l'objectivitat; la filosofia serà un tipus determinat de ciència: coneixement del que és general, ametafísica, asistemàtica, però constructiva i, sobretot, crítica; pel seu contingut es converteix, doncs, en doctrina del coneixement i en metodologia científica.¹³

Per la seva part, el doctor August Pi i Sunyer, situant-se en la línia turroniana d'acceptació de la realitat externa, fa observar que aquesta presenta aparença diversa segons el criteri que s'hagi escollit: objectiu o subjectiu. «Sols una anàlisi profunda i exacta pot superar aquesta aparent oposició. Passar del subjecte a l'objecte o de l'objecte al subjecte, fondre els dos termes en una síntesi superior, possiblement no serà mai donat a l'home, però cada vegada veurem menys justificada l'oposició i més lligats els dos elements.»¹⁴

Mitjançant un exemple pràctic,¹⁵ intenta de plantejar el problema de les relacions entre ciència i filosofia, tractant de passar de l'immediat

concret al mediat abstracte: «Hauríem de veure com per l'acció de la insulina desapareix o baixa la glucosúria, conseqüència de la disminució de quantitat de glucosa a la sang. Com aquesta depressió glucèmica ve d'una més fàcil recuperació, reedificació del glucogen (midó animal) en els teixits i simultàniament també d'una més fàcil combustió de la glucosa. Això ens portaria a considerar com aquesta combustió és una oxidació; com aquesta és un transport electrònic. I així, de graó en graó, com Berkeley, arribaríem a la discussió dels conceptes més generals. En parlar d'electrons, en efecte, entraríem en l'anàlisi de les doctrines de la constitució de la matèria, i de seguida ens preocuparien les nocions de substància, d'espai, de temps, de causalitat, és a dir, la discussió de problemes específicament filosòfics.»¹⁶

Consegüentment, cal establir un enllaç íntim entre allò que és filosòfic i allò que és científic, perquè en acceptar la unitat del pensament humà, l'experiència i la raó són llurs fonaments, i així signifiquen activitats intel·lectuals successives i complementàries.

La filosofia és, dins el seu camp, un estudi integral vers una síntesi i una concepció de l'univers; «inclou els estudis concernents a l'esperit i els concernents als objectes, per damunt de l'antítesi subjecte-objecte, en tant que l'objecte mostra els seus caràcters per virtut d'operacions sensorials i intel·lectuals, i que l'esperit no pot treballar damunt del buit, sense la concurrència d'una realitat;»¹⁷ dissemblants criteris filosòfics estan d'acord en aquest punt, però, tenint en compte l'evolució del contingut de la filosofia i la importància que han adquirit les ciències particulars, caldrà fer destacar un nou aspecte: el crític, del qual tindrem ocasió de parlar més endavant.

Ara: dos perills amenacen constantment. Un és de portar a terme grans construccions doctrinals, bastir sistemes que es justifiquen gairebé exclusivament pel criteri d'autoritat o per un esperit dogmàtic; la tendència a la sistematització és perjudicial a qualsevol tasca intel·lectual i tan perniciosa com la manca de tota activitat.¹⁸ El segon perill és l'apellació a solucions metafísiques per a explicar-se problemes que els mètodes científics no han pogut esbrinar, i molt sovint és una constant de l'actitud anterior. Pi i Sunyer, com Turró, nega el caire metafísic, especialment en les ciències experimentals; distingirà, així i tot, una possibilitat que justifiqui aquell tipus d'explicació. És cert, ens dirà, que «mentre hi hagi curiosos que pensin, als quals inquietin els misteris del món, hi haurà per fortuna homes de ciència i hi haurà filòsofs i metafísics, i més n'hi haurà com més nombroses i més amples siguin les finestres obertes a l'obscuritat del cognoscible»,¹⁹ però una tal possibilitat és acceptable, provisionalment algunes vegades i definitivament d'altres, en la filosofia, en el ben entès que, com diu el mateix Pi i Sunyer, «mai la intel·ligència de l'home no es resig-

na al desconeixement. Llavors es constitueixen els problemes metafísics, sobre els quals especula la raó i que no pot resoldre mitjançant els instruments de què disposa per a l'exploració de la realitat, del món exterior i interior —els sentits i la raó mateixa— i d'aquesta manera crea els motllos lògics dintre els quals, temps a venir, inclourà, o intentarà incloure, el coneixement objectiu».²⁰

4

Ramon Turró, no essent un erudit, esmerça algunes de les seves pàgines a historiar el desenvolupament del pensament filosòfic; per la seva part, una tasca semblant farà el doctor August Pi i Sunyer.

La visió del primer és molt simplificada, potser excessiva. Formen la línia realista, segons ell, els grecs, els escolàstics, els empiristes, els neoescolàstics, Balmes, etc.; són els qui, en general, s'apropen més a les característiques de llur propi ideari; en contraposició hi ha els qui porten l'etiqueta d'idealistes o subjectivistes: cartesians, kantians, neokantians, etc., i que estan allunyats de l'exigència rigorosa de la ciència, de l'esperit del mètode d'observació i d'experimentació.

La interpretació d'August Pi i Sunyer és similar, bé que més limitada. Afirmarà que una part del contingut de la filosofia, com ha estat dit abans, genèricament correspon a un conjunt de conceptes abstractes de conceptes científics, i aquests són un nou instrument per al desenvolupament dels altres. Aquest tipus de filosofia ha estat qualificat de natural o anomenat filosofia de les ciències, i amb ella està d'acord un Aristòtil, els escolàstics, un Bacon o un Ampère.

És cert que sovint hom ha seguit un camí invers: «del que és general prenent deduir-ne el particular»,²¹ s'ha oposat l'actitud idealista, subjectivisme i apriorisme, a la realista; però ni les deficiències en tot ordre de coneixements, que semblarien justificar l'explicació del món per la idea, no poden canviar el fet de la unitat del pensament humà, que es desenvolupa segons la successió: «coneixement vulgar, coneixement científic, coneixement filosòfic, en una progressió i alhora amb una influència ascendents: el coneixement i el mètode filosòfic permetent la crítica del coneixement científic i del coneixement en general, i el coneixement i el mètode científic condicionant el coneixement vulgar».²²

5

Quan el doctor Pi i Sunyer es pregunta: «Què coneix el subjecte, i com ho coneix?»,²³ planteja el problema filosòfic central dins el seu ideari, com també ho era en el de Ramon Turró, que, seguint una orientació positiva, fonamentà en l'experiència l'adquisició de la realitat per part del subjecte.

El procés té el seu punt de partida en el concepte d'unitat funcional,²⁴ que, recolzant en un conjunt d'experiències i de coneixements d'ordre fisiològic i anatòmic, intenta d'establir el tipus de relacions entre el subjecte i el seu medi; si és cert que els vivents són influïts pel medi, per llur part ells reaccionen «sobre el mateix, vivent pel medi i malgrat el medi».²⁵ I tractant-se de l'home, cal tenir en compte que l'obtenció de la realitat ve gràcies a un procés d'individualització que, a part les dades sensorials externes, respon a un sentit de la utilitat: de coneixement, de classificació, d'ús, que en últim terme es tradueix «en actes de consciència, i la reacció en actes voluntaris»,²⁶ en un coneixement que permet «la reacció coneguda, volguda, la selecció més segura entre diferents possibles solucions».²⁷

Ara: tenint present que allò que és psíquic ha d'explicar-se per la fisiologia en primer terme, no es pot identificar allò que és psíquic com a fenomen exclusivament conscient, cal ampliar el seu camp, anar més enllà, arribar al que és fisiològic. «No se trata», afirma Pi i Sunyer, referint-se als fenòmens fisiològics i psíquics, «de dos fenómenos paralelos ni de dos fenómenos consecutivos, que resultarían de delimitación imposible: es un solo y mismo proceso que se manifiesta a la vez, según el punto de vista desde que se observe, por variaciones objetivas y por fenómenos subjetivos. Proceso neuropsíquico en los animales, dotados de sistema nervioso y biopsíquico en los que de éste carecen. Aun en los animales más diferenciados y perfectos empiezan estos fenómenos por ser en lo profundo biopsíquicos, para pasar a actos nerviosos y en último término al acto de conciencia»;²⁸ i afegeix més endavant: «La individualidad, la personalidad es una; no existe una personalidad funcional y otra moral, intelectual. Una y otra, desde la más humilde entre las actividades fisiológicas hasta las más elevadas manifestaciones del espíritu, resultan del integral funcionamiento orgánico, uno e indisoluble.»²⁹

Si observem que la regularitat del metabolisme de l'ésser vivent queda assegurada pels mecanismes humoral i nerviós, fem esment que el primer és menys diferenciador i de menor especificitat d'acció respecte al segon, que per les seves qualitats es fa apte per a realitzar unes accions

i unes subsegüents adequacions no solament perifèriques, sinó àdhuc internes, i dóna lloc, en aquest últim cas, a la sensibilitat tròfica, que, segons Turró, i ratificat per Pi i Sunyer, és plasmàtica i entén de qualitats químiques. Hi ha una raó lògica per a comprendre que si existeixen receptors de diversos tipus per a relacionar l'organisme amb el món exterior, també n'hi ha per a establir llaços entre les diverses parts de l'organisme, mitjançant reflexos més o menys complexos i moltes vegades inconscients, bé que a vegades en no comptar el medi amb les substàncies necessàries, de graó en graó, es fa perceptible aquesta manca en la consciència, i apareix la sensació de fam o de set.³⁰ Podem afirmar, doncs, que l'origen de tot coneixement es troba en la sensibilitat tròfica, nova modalitat de l'experiència, camí per a trobar la realitat exterior, tan necessària a l'aspecte nutritiu de l'organisme.

El seu procés pot estructurar-se així: en primer lloc, l'experiència tròfica, l'aparició de les ganes de menjar, és a dir, la consciència de l'absència d'una substància; la segona, sensació externa, produïda per la imatge de la cosa que ho calma; i la tercera, sensació orgànica, resultat d'haver-se ingerit ja la substància. Apareix després la creença en la realitat i, per fi, s'objectiva la percepció externa per inducció psicomotriu, o sigui: s'estableix la connexió entre la sensació tròfica i l'exterior; s'escau, doncs, una associació que en repetir-se es transforma en una relació d'objectivitat, dit d'una altra manera, no essent altra cosa que una activitat memorativa.

Precisem, però, que l'objectivació no es dóna solament per la sensació de fam, sinó encara per les sensacions específiques que acompanyen la percepció de la cosa que la fa desaparèixer; si no fos així podrem considerar que no existeix distinció amb els animals; d'altra banda, faria innecessària la intervenció de la intel·ligència.³¹

Podem dir, per tant, que d'una manera ordenada, tenint com a base els mecanismes reguladors d'individualització, hom arriba a l'estat de consciència, en el qual s'aconsegueix el sentiment definit de la personalitat, de l'existència i del jo, últim i més alt resultat de la individualitat i de la unitat funcional. Resumint: cal afirmar que l'home que menja no és diferent del que pensa.³²

6

És fora de dubte que allò que interessà pròpiament a Ramon Turró fou l'aspecte genètic del coneixement;³³ això no obstant, podem parlar de la formulació d'un programa definit en els aspectes gnoseològic i crític, i que té les característiques següents: en primer lloc, el coneixement no és una mera assimilació; significa la representació d'una realitat extramental; s'obté per la intel·ligència o de forma discursiva, i serà, des del punt me-

tòdic, empíric o causal, mai *a priori*, i, per tant, cal sempre la presència d'un element sensible. Tocant a l'aspecte crític, cal considerar que els sentits tenen un valor indiscutible; com a conseqüència, l'experiència externa és anterior i independent a la interna; el veritable realisme, el que ja surt de les coses, ens evitarà, si seguim el camí natural de l'enteniment, una actitud escèptica o idealista; però no cal bastir sistemes; cal seguir ordenadament el procés cognoscitiu; ell compta amb mitjans suficients que surten de l'experiència sensible, i fent-se més conscients, assenyalant amb més precisió els enllaços, arriba a un ordre superior.³⁴

Paral·lelament, el doctor Pi i Sunyer —recordem el que hem citat a l'apartat 4—, fonamentant-se en el seu concepte de la psicologia i en les seves possibilitats d'estudi, amb referència a la teoria del coneixement, insistirà en el valor del punt de vista que es pren.

Si respecte a la psicologia només hi ha dues ciències: la mecànica, per l'observació objectiva, i la psicologia introspectiva, que quan no pot explicar-se els fenòmens mecànicament, ha de recórrer a les explicacions que atribueixen les seves qualitats al món exterior, en allò que es refereix a l'anàlisi del coneixement, tenint en compte que la seva condició primària és l'existència d'un subjecte que coneix i d'un objecte que és conegut, existeixen dissemblants perspectives que cal distingir abans que hom intenti de precisar les notes d'un coneixement científic, plenament crític.³⁵

Recordem una vegada més que s'han mencionat dues perspectives fonamentals. D'una banda, la posició idealista que intenta d'explicar l'objecte pel subjecte, que és condició primera, perquè l'ànima és activa i el coneixement és quelcom a què dóna forma el pensament, amb la qual cosa la sensibilitat passa a ésser condició secundària, font inferior del que és cognoscible; per tant, l'ànima ha d'estar proveïda de conceptes originaris. Per consegüent, el sistema serà apriorista; per més que podem veure aquesta perspectiva segons dues direccions: des del punt de vista psicològic, que respon a condicions idèntiques a les que es donen en fisiologia i que fa que el concepte es refereixi a disposicions que es manifesten en ocasió i sota l'impuls de l'experiència; i des del punt de vista sistemàtic, la qual cosa suposa que al sistema del nostre coneixement li són posades certes condicions essencials, sense les quals ell no seria possible.³⁶

Per la seva part, el sensualisme considera com a condició primària l'objecte, essent l'ànima passiva; l'enteniment no és creador, sinó solament capaç de combinar nocions ja dades, considerant-se la sensibilitat com la base de totes les nostres representacions, i, per tant, no s'admeten conceptes originaris en el nostre psiquisme, donant així lloc a un sistema empíric.³⁷

Però queden dos sistemes eclèctics: l'aristotèlico-escolàstic, que presuposa dogmàticament l'existència real de les coses, proposa d'equiparar els

elements subjecte-objecte, assenyalant que s'estableixen relacions paral·leles, l'adequació del que coneix a la cosa coneguda, mitjançant una forma coneguda; i el kantianisme, que cerca la síntesi de l'oposició entre el món sensible quant als sentits, i el món intel·ligible quant a la raó, considerant que en el nostre esperit hi ha principis d'ordenació *a priori*, la intuïció pura, universals i necessaris, fonament de totes les intuïcions externes, degudes alhora per la matèria de la sensació i per la manera com ens afecten els objectes.³⁸

Observem, ens dirà Pi i Sunyer, que «ni les còpies de les coses en l'esperit, ni les relacions funcionals entre l'activitat d'aquest esperit i les reaccions dels sentits sobre els estímuls procedents dels objectes, no són garantia que el món percebut, comprès i relatiu, correspongui a un món real absolut, que el nostre món subjectiu sigui una imatge certa del món objectiu.»³⁹ Ara, quan hom intenta de superar el nivell del coneixement vulgar, es pregunta: «¿El que ens diuen els sentits s'aplica sense engany a un món real exterior a nosaltres?»⁴⁰ Apareix el dubte crític de mena intel·lectual que, recolzant en la seguretat pràctica que existeix una realitat objectiva, cerca la veritable ciència.

És molt cert que aquesta seguretat respecte a la realitat exterior no li ve pas de les dades sensorials, «sinó de la possibilitat de reobrar damunt d'aquella realitat, d'influir-la, de provocar l'aparició d'un determinat fenomen, de preveure la producció d'un fet, unes determinades sensacions, de sentir-se l'home amb capacitat creadora. Aquesta és la base de l'experiència.»⁴¹ I, com ha estat dit, és el resultat del procés de la pròpia percepció sensorial, perquè s'ha format una previsió organitzada, racional: fent això succeirà tal cosa; fent allò, tal altra; és a dir, en una determinada condició s'esdevindrà tal fenomen, i així s'establirà una cadena fenomènica, que, referida al subjecte, recordant el passat i preveient el futur, el porta a la possibilitat de provocar l'aparició de fets previsibles sobre un món exterior i alhora a trobar «quelcom que, encara que afecti la consciència, que es conegui pel fenomen conscient a què doni lloc, no sigui la consciència mateixa (i món exterior que es presenta també sotmès a condicions determinades i determinables), ha de concloure naturalment que tot allò que respon a una causalitat, que es pot comparar i referir a la causalitat subjectiva, existeix realment, com existeix el propi subjecte.»⁴²

Ens encarem, doncs, amb el mètode natural: l'experimental, el qual, arrelat en les condicions fisiològiques humanes i les físiques del món, és l'únic capaç per a explorar l'univers en el qual es desenrotlla la vida. La seva història és molt significativa: acceptar les seves exigències ha estat tasca secular, i plenament no s'aconseguí fins als segles XVI i XVII, quan es constitueixen científicament la mecànica i la física, triomfant del prejudici ocasionat pel mal entès criteri d'autoritat.

El mètode està íntimament relacionat amb el concepte d'explicació, que, tant en un ordre pràctic com en un de teòric, intenta, per un mateix mecanisme, de conèixer les relacions de causalitat a fi d'obrar en conseqüència. Ara: la seva interpretació no ha estat similar en el temps. En realitat, l'esperit s'ha anat allunyant de l'explicació causal antropomòrfica per arribar a una pura descripció, les «explicacions descriptives» de Poincaré o, anant més enllà, les «relacions expressables per fórmules abstractes» de la ciència actual. Així s'ha pogut ascendir experimentalment de la interpretació dels fenòmens als conceptes generals, i, si és cert que no tot es pot provar, bé que per intuïció el filòsof pot avançar-se al científic en veritats no explicables per ara, pensem que també existeix «una intel·ligència inconscient que actua per dessota i per fora de la raó».⁴³

«Pensar és associar»;⁴⁴ una idea és una associació més o menys complexa obtinguda per la funció unificadora del jo sobre la base integradora dels centres nerviosos. «Intel·ligència és associació i, de seguida, decisió. Voluntat és intel·ligència, i és clar que actes voluntaris són actes intel·ligents.»⁴⁵

L'activitat de l'esperit és constant: indueix i dedueix, fa abstraccions cada vegada més àmplies, formula lleis, recolza en la previsió que és criteri de veritat, sempre tenint com a relació constant la raó i la realitat. «La raó coneix la realitat. Sense realitat no hi hauria coneixement, i el coneixement es fa la seva realitat, que respon, però, a les condicions objectives.»⁴⁶

Cal, de més a més, formular-nos una altra pregunta: «la imatge que ens fem del món, correspon realment a aquesta realitat objectiva?»⁴⁷ o, dit d'una altra manera: acceptada la realitat exterior, «¿aquest món és talment com ens l'ensenyen els sentits?»⁴⁸ Partim, en primer lloc, del fet que no hi ha uniformitat de percepció en els individus; indiquem també que del món ignorem moltes coses: existeixen moltes realitats que no ens afecten; per exemple, les radiacions de diversos tipus, el moviment de la terra mateix és una font de dificultats per als sentits. La superació de greus deficiències només es pot fer a través d'una activitat intel·lectual cada vegada més afinada; els sentits són solament instruments per a bastir en cada vivent el seu propi món físic i psíquic. «Si la realitat és per cada home com una atmosfera que el volta, bé es comprèn que la imatge sensorial no respongui a les veritables i totals qualitats del món real, del qual en queda una immensitat desconeguda. La nostra realitat personal és relativa; la realitat que pressentim és absoluta. Si l'home sap, sense dubte de cap mena, que hi ha un món exterior, no sap, en canvi, com és aquest món»⁴⁹.

Resumint: podem afirmar que cal no acontentar-se amb un coneixement sobre una sèrie de fets ordenadament estudiats, cal exigir «un retorn sobre aquell saber, sobre l'origen i condicions del mateix, sobre el mètode emprat, els seus límits i la seva validesa»;⁵⁰ així s'aplicarà plenament la

tècnica de la filosofia: «Pensar fort i pensar bé». ⁵¹ Objectiu que ambdós científics, Pi i Sunyer i Turró, intentaren de convertir en realitat.

7

Com Turró, August Pi i Sunyer aplica el seu criteri científic a problemes que afecten l'ètica i la societat. I, tal com hem assenyalat fins ara, el paralelisme no s'estroneja, baldament la temàtica sigui diferent.

Precisament una derivació del problema de la fam és estudiada per Pi i Sunyer partint del fet indiscutible que uneix la individualitat personal a la vida col·lectiva. «La ciencia, el conocimiento de la realidad que nos rodea y que somos nosotros mismos, es el más alto resultado de la vida, de muchas, de innumerables vidas, de la vida, en abstracto, y así la formación, la evolución de la ciencia se cumplen de igual manera que la formación y la evolución del individuo y de las sociedades.» ⁵²

Les conclusions generals que es deriven de la fam dels pobles impliquen una qüestió ètica involucrada en la dinàmica política, i solament una verídica i científica comparació entre diverses situacions de tipus sociològic i una anàlisi de les mentalitats poden donar el remei que faci moure les consciències a fi que abandonin llur actitud subjectiva i hom emprengui el veritable camí de desenvolupament social i ètic.

La inestabilitat econòmica —Pi i Sunyer es refereix a l'estat de la postguerra europea després del 1918, recollint unes idees de Keines— ⁵³ és deguda a diversos factors. Ara: si passem del valor dels queviures, en relació amb els salaris i amb llur capacitat adquisitiva, a les necessitats nutritives dels individus, cal trobar un mètode que ens permeti d'assenyalar les característiques bàsiques de la dieta nutritiva. Ens basarem en el criteri, en lloc d'altres d'utilitzats, que estudia el que menja una col·lectivitat durant un temps suficientment llarg i en condicions normals, perquè, sabent avui el mecanisme tròfic d'una manera científica, l'excés de queviures en una població no és un perill, ja que allò que és sobrer es guarda o s'utilitza en d'altres necessitats. «He aquí cómo se enlaza en lo más profundo de la vida el estado económico de las naciones con su potencia y su porvenir. Y en cada sociedad, el único criterio que puede distinguir con precisión una clase de otra, es el nutritivo; que baste o no la alimentación.» ⁵⁴

Així hom podrà dividir els grups socials en dues grans classes: els pobres, els qui no mengen, i els no pobres; i el bon sentit ens dirà que és pobre tot aquell qui no pot gaudir ni dels més elementals entre els béns de la terra: els fisiològics; «aqueu que, uncido a su trabajo o carente de trabajo, no puede llegar a subvenir sus más elementales necesidades vitales.» ⁵⁵ Per a arribar a una definició científica d'ambdues classes s'han fet càlculs

de valors absoluts respecte als ingressos bruts, però no són aquests els veritables definidors; amb exactitud és la impossibilitat de nodrir-se com cal, i aquesta deficiència prové, ensems amb l'escassetat de mitjans econòmics, de factors dissemblants, molts d'ells individuals, especialment ètics, i familiars.

Des d'aquest punt de vista el doctor Pi i Sunyer fa consideracions de caràcter concret, referint-se a dades i problemes que afecten particularment Barcelona.

8

És molt freqüent, en els pocs i breus treballs que parlen de la història del nostre pensament contemporani, de no fer esment d'una sèrie d'homes de ciència que per llur prestigi professional mereixerien més atenció per part dels erudits; el cas Pi i Sunyer, com ho és el del doctor Letamendi o el del doctor Ferran, i n'hi ha molts d'altres, són dignes d'ésser estudiats, si més no, per fer excellir llur esforç i llur tasca en matèries que moltes vegades transcendien llurs respectives especialitats; venim a dir, com va fer el doctor Serra i Hünter referint-se a Ramon Turró, que «no es repeteixi el cas de l'isolament o de la conspiració del silenci (com ha passat amb altres homes de generacions anteriors)»,⁵⁶ i creiem, tractant-se en el present treball del doctor Pi i Sunyer, i després d'haver intentat d'exposar breument i superficialment el seu ideari filosòfic, que cometriem una veritable injustícia. Tenim fe, malgrat tot, i esperem que molt aviat això que ara són quatre ratlles mal escrites, es convertirà en una obra digna d'ésser recordada.

NOTES

1. Cf.: TOMÁS CARRERAS ARTAU, *Estudios sobre médicos-filósofos españoles del siglo XIX*, Barcelona, 1952; també: JAUME SERRA I HÜNTER, *L'obra filosòfica d'en Ramon Turró*, «Revista de Catalunya», V, Barcelona, setembre-octubre, 1928, número 51, 231-233; JORDI BERRIO, *El pensament filosòfic català*, Barcelona, 1966, 81-86; J. VILAR, *La filosofía de base científica: Ramon Turró. Vida, Obra filosòfica de Turró, El pensament turronià, La Fam, Orígens del coneixement* (en *Un segle de vida catalana*), II, Barcelona, 1961, 1163-1167; LUIS MARTÍNEZ GÓMEZ, S. I., *Bosquejo de historia de la filosofía española* (en *Historia de la Filosofía*, de JOHANNES HIRSCHBERGER), II, Barcelona, 1956, 435 i 449-450; ALAIN GUY, *Les philosophes espagnols d'hier et d'aujourd'hui* Toulouse, 1956, I, 139-144; *Homenatge a Ramon Turró, recull d'estudis sobre la seva vida i la seva obra*, Barcelona, 1950.
2. Cf.: JAUME SERRA I HÜNTER, obra citada, 209; JORDI BERRIO, obra citada, 98-99.
3. Cf.: ANTONIO ARÓSTEGUI, *La «Filosofía crítica»*, de RAMÓN TURRÓ, «Revista de Filosofía», IX, Madrid, enero-marzo 1950, núm. 32, 57; JOAQUIM SEMPÈRE, *Ideari de Ramon Turró*, Barcelona, 1965, 7-8.
4. Cf.: JAUME SERRA I HÜNTER, obra citada, 210-211.
5. Cf.: Discurso de recepción del académico electo Dr. D. AUGUSTO PI I SUNYER, 27 de febrero de 1910. Barcelona, 1910, 5-46, Real Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona.

6. Cf.: *De la intuición de la verdad y de la preparación en las ciencias biológicas*. Madrid 1916
7. Cf.: *Ensayos de Fisiología interorgánica*, Barcelona 1918 (sigla: LUF).
8. Cf.: Barcelona, 1920.
9. Cf.: Conferencia dada por el doctor AUGUSTO PI I SUNYER en la Academia de Medicina el 29 de enero de 1922. Barcelona, 1922 (sigla: EHDLP).
10. Cf.: Buenos Aires, 1943.
11. Cf.: Conferència professada dins el cercle organitzat per l'Ateneu Barcelonès durant l'exercici 1928-1929. Barcelona, 1930 (sigla: FICE).
12. Cf.: FICE, 211, i també 242.
13. Cf.: Hom pot consultar amb profit les ja citades en les notes 1, 3 i 7; a més, les següents: JOAN TUSQUETS, *Assaigs de crítica filosòfica*, Barcelona, 1928, 69-104; JAUME SERRA I HÜNTNER, *Característiques fonamentals de la filosofia de Ramon Turró*, Pròleg a *El mètode objectiu*, «Monografies mèdiques», juny 1927, núm. 12, 9-16; J. IZQUIERDO OTBGA, *Filosofia española*, Madrid 1935, 85-129.
14. Cf.: FICE, 210.
15. Cf.: Com va fer Ramon Turró en el capítol I de la seva *Filosofia crítica*. Barcelona, 3-5.
16. Cf.: FICE, 211.
17. Cf.: FICE, 212.
18. Cf.: FICE, 214-215 i LUF, 23-50.
19. Cf.: FICE, 214-215.
20. Cf.: FICE, 215.
21. Cf.: FICE, 216.
22. Cf.: FICE, 214.
23. Cf.: FICE, 222.
24. Cf.: LUF, 313-342; sobre el tema: RAMÓN SARRÓ BURBANO, *El sistema mecánico-anropológico de José de Lotamendi*, Barcelona 1963, 78; TOMÁS CARRERAS ARTAU, obra citada; JUAN CUATRECASAS, *Prólogo a Tres diálogos sobre filosofía de la Estética y de la Ciencia*, Buenos Aires 1951, 11.
25. Cf.: FICE, 223.
26. Cf.: FICE, 223.
27. Cf.: FICE, 223.
28. Cf.: LUF, 253.
29. Cf.: LUF, 254-255.
30. Cf. FICE, 225-226; LUF, 193, 261 i 284-302; JAUME SERRA I HÜNTNER, obra citada, 218; ALAIN GUY, *L'Intuition tropbique selon Ramon Turró*, 1954, 119-124.
31. Cf.: JAUME SERRA I HÜNTNER, obra citada, 218-219.
32. Cf.: Ídem notes 30 i 31.
33. Cf.: JAUME SERRA I HÜNTNER, obra citada, 222.
34. Cf.: JAUME SERRA I HÜNTNER, obra citada, 221.
35. Cf.: FICE, 228; LUF, 308.
36. Cf.: FICE, 228.
37. Cf.: FICE, 228-229.
38. Cf.: FICE, 229.
39. Cf.: FICE, ídem nota anterior.
40. Cf.: FICE, 230.
41. Cf.: FICE, 231.
42. Cf.: FICE, 232.
43. Cf.: FICE, 236.
44. Cf.: FICE, ídem nota anterior.
45. Cf.: FICE, ídem nota anterior.
46. Cf.: FICE, 238.
47. Cf.: FICE, ídem nota anterior.
48. Cf.: FICE, 230.
49. Cf.: FICE, 241.
50. Cf.: FICE, 213 i 217.
51. Cf.: FICE, 242.
52. Cf.: EHDLP, 8
53. Cf.: EHDLP, 15.
54. Cf.: EHDLP, 20.
55. Cf.: EHDLP, 21.
56. Cf.: JAUME SERRA I HÜNTNER, obra citada, 238.